

УДК 342.951

Р.Д. САУНІН, Національний університет біоресурсів і природокористування України

СТАТУС ПУБЛІЧНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРАВА НА КОМП'ЮТЕРНІ ПРОГРАМИ

Ключові слова: публічна адміністрація, адміністративно-правий статус, комп'ютерна програма, захист, охорона, інформація

Становлення в Україні правової держави та громадянського суспільства не можливе без ефективного захисту права інтелектуальної власності, і в цьому аспекті дослідження статусу публічної адміністрації у сфері охорони права на комп'ютерні програми є актуальним. Розвиток сучасних інформаційних технологій призвів до того, що на людську спільноту навалюються безперервні потоки інформації, які неможливо обробити без допомоги комп'ютерних програм. Вони потребують ефективного захисту з боку різноманітних державних структур в інтересах їх власників.

Питання статусу публічної адміністрації у сфері охорони права на комп'ютерні програми завжди привертало увагу науковців, зокрема деякі аспекти розглядали в своїх працях Р.Л. Біла, С.О. Довгий, В.С. Дроб'язко, В.О. Жаров, С.В. Ківалов, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков та інші. Однак вони торкалися цієї проблеми лише епізодично, досліджуючи суміжні правові відносини, а комплексного дослідження статусу публічної адміністрації в сфері охорони права власності на комп'ютерні програми до сьогодні не проводилося.

Тому мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу теорії адміністративного права та новітнього законодавства сформулювати адміністративно-правовий статус публічної адміністрації у сфері охорони права на комп'ютерні програми. Її новизна полягає у подальшому розвитку положення адмініст-

ративно-правового статусу публічної адміністрації, як суб'єкта охорони права на комп'ютерні програми, зміст якого полягає у визначенні правосуб'єктності, встановленні сукупності прав та обов'язків державних органів, які в межах своєї компетенції безпосередньо здійснюють заходи щодо виявлення, припинення та розгляду справ про адміністративні правопорушення у сфері охорони права на комп'ютерні програми.

Особливу вагомість для ґрунтовного розкриття місця і ролі публічної адміністрації у сфері охорони права на комп'ютерні програми в адміністративному праві становить категорія адміністративно-правового статусу. Але перш, ніж зосереджувати свою увагу на понятті статусу в адміністративному праві, слід дослідити дефініцію статусу в юридичній науці.

Якщо звернутися до тлумачного словника української мови, то там слово «статус» визначається, як певний стан чого-небудь (становище, стан.) [1, с.420].

У найбільш загальному під статусом (від латинського status – положення, становище) розуміється правове положення (сукупність прав і обов'язків) фізичної чи юридичної особи [2, с.1263]. Таке поняття статусу підтверджується поглядами Ю.С. Шемшученко, М.П. Зюблюка, В.П. Горбатенка у юридичній енциклопедії [3, с.626]. Але вони, в свою чергу, додатково виділяють поняття правового статусу – як сукупності прав і обов'язків фізичних та юридичних осіб. В Україні правовий статус визначається Конституцією, законами та іншими нормативно-правовими актами, міжнародними договорами, ратифікованими Верховною Радою України. Правовий статус юридичних осіб (державні органи, підприємства установи та організації) визначається через їх компетенцію, тобто права і обов'язки цих осіб, зафіксовані в чинному законодавстві. Від повноти юридичної фіксації повноважень даних юридичних осіб залежить ефективність їхньої діяльності [3, с.44].

Ми повністю погоджуємося з думкою П.В. Синицького, що в юридичній науці до-

сильно ґрунтовно проаналізовано поняття правового статусу, який визначається як категорія, що має сукупність певних ознак, за допомогою яких утворюється його система характеристик. Правовий статус державних органів багато авторів ототожнюють з поняттям «правове становище» [4, с.122].

С.В. Ківалов та Л.Р. Біла акцентують увагу на те, що бути суб'єктом адміністративного права означає мати права та обов'язки у сфері державного управління. На коло суб'єктів впливають такі фактори: політичні, економічні, ідеологічні. Коло суб'єктів адміністративного права досить багаточисельне та різноманітне. Суб'єктів адміністративного права можна поділити на два види: індивідуальні та колективні. В адміністративній науці їх часто називають фізичними та юридичними особами. С.В. Ківалов та Л.Р. Біла вважають, що більш вдалою є класифікація на індивідуальні та колективні суб'єкти адміністративного права [5, с.17–18]. Якщо звернутися до влучної думки Т.О. Коломоєць, то прослідковується, що суб'єкт адміністративного права – це юридична чи фізична особа, що є носієм прав і обов'язків у сфері державного управління, передбачених адміністративно-правовими нормами, та має здатність надані права реалізовувати, а покладені обов'язки виконувати [6, с.25].

Важливим для нашого дослідження є аналіз поняття та змістовної характеристики категорії «публічна адміністрація». В.К. Колпаков вважає, що публічна адміністрація в адміністративному праві європейських країн, у більшості випадків, визначається як сукупність органів та установ, які реалізують публічну владу шляхом виконання закону, підзаконних актів та вчинення інших дій в публічних інтересах. На його слушний погляд, таке її розуміння є актуальним і для української правової системи [7, с.35].

На думку В.К. Колпакова, публічна адміністрація – це система організаційно-структурних утворень, які на законних підставах набули владних повноважень для їх реалізації в публічних інтересах. Все це зу-

мовлює необхідність розглядати теорію публічної адміністрації як методологічну основу адміністративного права і використовувати її поняття як базове у формуванні адміністративно-правових відносин [7, с.36]. Саме така дефініція публічної адміністрації, на нашу думку, заслуговує на увагу в дослідженні статусу публічної адміністрації у сфері охорони права на комп'ютерні програми.

Для забезпечення всебічної та ефективної охорони права на комп'ютерні програми публічною адміністрацією, необхідно визначити поняття комп'ютерної програми. Проаналізувавши діюче законодавство, можна зробити висновок, що існують різні підходи щодо визначення охоронюваного об'єкту через призму сучасних суспільних відносин.

З одного боку, виходячи з позицій формальної догматики, законодавець визначив поняття «комп'ютерна програма» як набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах) [8].

З іншого боку, не заглиблюючись у докладні технічні характеристики можна дати сутнісне визначення об'єкту захисту комп'ютерних програм за теорією природного права. Так, у Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність, програма, яка є придатною для того, щоб спричинити виконання певної функції комп'ютерною системою, включається в поняття «комп'ютерні дані» – будь-яке представлення фактів, інформації або концепцій у формі, яка є придатною для обробки у комп'ютерній системі [9].

Згідно розпорядження Кабінет Міністрів України від 15.05.2002 р. № 247-р «Про затвердження Концепції легалізації програмного забезпечення та боротьби з нелегальним його використанням», в Україні використовується широкий спектр програмного забезпечення, зокрема операційні системи

комп'ютерів загального призначення та локальних комп'ютерних мереж, програмне забезпечення для доступу до глобальних комп'ютерних мереж, прикладне програмне забезпечення, системи керування базами даних, системи електронного документообігу, програми для забезпечення перекладу, перевірки правопису та словники, видавничі редактори, редактори векторної та растрової графіки, інструментальні засоби створення інформаційно-пошукових підсистем та програмування, бухгалтерські програми, антивірусне програмне забезпечення, архіватори тощо. Серед них є загальновідоме програмне забезпечення іноземних виробників і створене вітчизняними організаціями та підрозділами органів державної влади [10].

Розрізняють дві основні форми захисту прав: юрисдикційну та не юрисдикційну. Юрисдикційна форма захисту прав передбачає діяльність уповноважених державою органів щодо захисту порушених прав на об'єкти інтелектуальної власності. Суть її полягає в тому, що особа, права і законні інтереси якої порушено неправомірними діями, за захистом до державних або інших компетентних органів, уповноважених вжити необхідних заходів для відновлення порушеного права і припинення правопорушення.

Юрисдикційна форма захисту прав поділяється на загальну і спеціальну форму здійснення передбачених законом засобів захисту. Відповідно до загальної форми захист прав на об'єкти інтелектуальної власності здійснюється у судовому порядку. Спеціальною формою захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності є адміністративний порядок захисту цих прав. Він застосовується лише у випадках, прямо вказаних у законодавстві.

Не юрисдикційна форма захисту прав включає дії юридичних і фізичних осіб щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, які здійснюються ними самостійно, без звернення за допомогою до державних або інших компетентних органів [11].

Досліджуючи статус публічної адміністрації, необхідно окреслити коло державних

органів, які здійснюють охорону права на комп'ютерні програми, а саме: Державний департамент інтелектуальної власності, Державна служба боротьби з економічною злочинністю та суди.

Згідно ст.255 КУпАП особами, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені ст.ст.51-2 (Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності) та 164-9 (Незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних) КУпАП є уповноважені на те посадові особи органів внутрішніх справ [12, с.244]. В системі ОВС основним підрозділом, що виявляє та припиняє факти порушення прав інтелектуальної власності є Державна служба боротьби з економічною злочинністю, що утворена Постановою Кабінету Міністрів України від 05.07.1993 р. № 510 [13].

Розглядають справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст.ст.51-2 та 164-9 КУпАП судді районних, районних у місті, міських чи міськрайонних судів [12, с.200].

Згідно Постанови Кабінету Міністрів від 04.04.2000 року № 601, у складі Міністерства освіти і науки утворено Державний департамент інтелектуальної власності як урядовий орган державного управління [14]. У відповідності до Положення про Державний департамент інтелектуальної власності, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 20.06.2000 р. № 997, основними завданнями Департаменту є: участь у межах своєї компетенції у забезпеченні реалізації державної політики в сфері інтелектуальної власності; прогнозування і визначення перспектив і пріоритетних напрямів розвитку у сфері інтелектуальної власності; організаційне забезпечення охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності [15].

Державний інспектор з питань інтелектуальної власності є посадовою особою Державного департаменту інтелектуальної власності [16].

З метою виконання покладених на нього

завдань державний інспектор має право:

- 1) перевіряти у суб'єктів господарювання наявність дозволу на використання об'єктів права інтелектуальної власності на будь-якій стадії їх виробництва, розповсюдження, прокату чи провадження іншої діяльності, пов'язаної з їх використанням;
- 2) вимагати від суб'єктів господарювання, що використовують об'єкти права інтелектуальної власності, забезпечення надання для ознайомлення реєстраційних, фінансових та інших документів, які підтверджують право суб'єкта господарювання на використання зазначених об'єктів, а від суб'єктів господарювання, що виробляють диски і матриці, також ліцензії на їх виробництво;
- 3) проводити огляд та вилучати у суб'єктів господарювання з метою вивчення на необхідний строк, але не більш як 30 днів, об'єкти права інтелектуальної власності у разі, коли є обґрунтована підстава підозрювати вчинення порушення вимог законодавства у сфері інтелектуальної власності;
- 4) проводити перевірку та вилучати в разі потреби у суб'єктів господарювання на період до вирішення питання в судовому порядку носії, що містять об'єкти права інтелектуальної власності, а також перевіряти порядок здійснення технологічних процесів, господарських операцій, пов'язаних з виробництвом, розповсюдженням, прокатом, зберіганням, використанням та переміщенням зазначених носіїв;
- 5) перевіряти наявність контрольних марок на введених в обіг примірниках аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, серію та номер контрольних марок і відповідність назви аудіовізуального твору, фонограми, відеограми, комп'ютерної програми, бази даних, нанесеної на контрольні марки, назві відповідного примірника, а також вилучати примірники аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, на які не наклеєні контрольні марки або на які наклеєні контрольні марки, що мають серію і номер, що не відповідають даним Єдиного реєстру одержувачів контрольних марок, або

- на які нанесено назву аудіовізуального твору, фонограми, відеограми, комп'ютерної програми, бази даних, що не відповідає назві відповідного примірника;
- 6) перевіряти будь-які документи, в тому числі розрахункові, що підтверджують дотримання законодавства з питань інтелектуальної власності;
- 7) вимагати з метою забезпечення захисту інтересів суб'єкта права інтелектуальної власності припинення порушення або вчинення дій, що можуть призвести до порушення законодавства з питань інтелектуальної власності, зокрема у процесі виробництва, розповсюдження, прокату, зберігання та переміщення дисків і матриць;
- 8) з метою припинення виявлених порушень законодавства з питань інтелектуальної власності та виробництва, експорту, імпорту дисків залучати в установленому порядку до проведення перевірок представників контролюючих та правоохоронних органів, представників суб'єктів авторського права і/або суміжних прав або уповноважених ними осіб, а також експертів з питань інтелектуальної власності;
- 10) порушувати перед уповноваженими органами питання про притягнення юридичних та/або фізичних осіб до відповідальності за порушення законодавства з питань інтелектуальної власності;
- 11) надавати в установленому порядку висновки щодо правомірності використання об'єктів права інтелектуальної власності.

Державний інспектор зобов'язаний: у разі виявлення ознак адміністративного правопорушення за статтями 51-2, 164-9, 164-13 КУпАП скласти протокол про адміністративне правопорушення та передавати його на розгляд до суду; з метою захисту прав суб'єкта права інтелектуальної власності взаємодіяти з іншими контролюючими та правоохоронними органами, зокрема органами МВС, Держмитслужби, а також з центральними та місцевими органами виконавчої влади, державними, громадськими та іншими організаціями чи фізичними особами, уповноваженими представляти інтереси суб'єкта права інтелектуальної власності.

Одним із основних видів правопорушень щодо програмного забезпечення є контрафакція, різновидами якої є відтворення, розповсюдження та використання програмного забезпечення без дозволу власника авторських прав на ці твори (комп'ютерне піратство).

Види незаконного використання програмного забезпечення, які можуть бути кваліфіковані як порушення авторського права: 1) продаж комп'ютерної техніки разом з незаконно встановленим програмним забезпеченням; 2) тиражування і розповсюдження примірників програмного забезпечення на носіях інформації без дозволу власника авторських прав; 3) незаконне розповсюдження програмного забезпечення через телекомунікаційні мережі (Інтернет, електронна пошта тощо); 4) незаконне використання програмного забезпечення користувачем [10].

Отже, статус публічної адміністрації у сфері охорони права на комп'ютерні програми полягає у визначенні правосуб'єктності, встановленні сукупності обов'язків та прав публічних органів (Державного департаменту інтелектуальної власності, МВС України), які в межах своєї компетенції безпосередньо здійснюють заходи щодо виявлення, припинення та розслідування правопорушень у сфері охорони права на комп'ютерні програми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Новий словник Української мови: [у трьох томах] / укладачі В. Яременко, О. Сліпущко. – К. : Вид-во «Аконіт», 2008. – Т. 3 : П–Я. – 862 с.

2. Советский энциклопедический словарь : [ок. 80000 слов] / [Абашидзе И. В., Азимов П. А., Александров А. П. и др.] ; гл. ред. А. М. Прохоров. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – 1632 с.

3. Юридична енциклопедія: у 6 т. / [укладачі Ю. С. Шемшученко, М. П. Зюблюк, В. П. Горбатенко та ін.]. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана. – Т. 5 : П–С, 2003 – 736 с.

4. Синицький П. В. Статус Державної

служби охорони при МВС України як носія функцій і повноважень міліції / П. В. Синицький // Вісник Харківськ. нац. ун-ту внутр. справ. – 2009. – № 45. – С. 121–131.

5. Ківалов С. В. Адміністративне право України : навчально-методичний посібник / С. В. Ківалов, Л. Р. Біла. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Одеса : Юрид. літ-ра, 2002. – 312 с.

6. Адміністративне право України : підручник / [Пирожкова Ю. В., Синелік Р. В., Лютиков П. С. та ін.] ; під ред. Т. О. Коломoeць. – К. : Істина, 2010. – 480 с.

7. Колпаков В. К. Предмет адміністративного права: сучасний вимір/ Валерій Костянтинівич Колпаков // Юридична Україна – 2008. – № 3. – С. 33–39.

8. Закон України «Про авторське право і суміжні права» : від 23.12.1993 р., № 3792-ХІІ // ВВР України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.

9. Конвенція про кіберзлочинність / Рада Європи : від 23.11.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_575. – 30.03.2010.

10. Концепція легалізації програмного забезпечення та боротьби з нелегальним його використанням [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

11. Інтелектуальна власність в Україні: правові засади та практика : наук.-практ. вид.: у 4 т. / за заг. ред. О. Д. Святоцького. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 1999. – Т. 1 : Право інтелектуальної власності [С. О. Довгий, В. С. Дроб'язко, В. О. Жаров та ін.] ; за ред. В. М. Литвина, С. О. Довгого. – 1999. – 500 с.

12. Кодекс України про адміністративні правопорушення. – Х. : ТОВ «Одісей», 2008. – 296 с.

13. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Державної служби боротьби з економічною злочинністю» : від 05.07.1993 р., № 510 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

14. Постанова Кабінету міністрів України «Про утворення Державного департаменту інтелектуальної власності» : від 04.04.2000 р.,

№ 601 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

15. Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Положення про Державний департамент інтелектуальної власності» : від 20.06.2000 р., № 997 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

16. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про державного інспектора з питань інтелектуальної власності Державного департаменту інтелектуальної власності» : від 17.05.2002 р., № 674 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Саунін Р. Д. Статус публічної адміністрації у сфері охорони права на комп'ютерні програми / Р. Д. Саунін // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 792–797 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10crdnkp.pdf>

Розкрито адміністративно-правовий статус публічної адміністрації у сфері охорони права на комп'ютерні програми, зміст якого полягає у визначенні правосуб'єктності, встановлені сукупності обов'язків та прав спеціальних органів, які в межах своєї компетенції здійснюють заходи щодо виявлення, припинення порушень права інтелектуальної власності та притягнення винних до адміністративної відповідальності.

Саунин Р.Д. Статус публичной администрации в сфере охраны права на компьютерные программы

Раскрыт административно-правовой статус публичной администрации в сфере охраны права на компьютерные программы, смысл которой заключается в определении правосубъектности, установления совокупности обязанностей и прав специальных органов, которые в пределах своей компетенции осуществляют мероприятия по выявлению, пресечению нарушений права интеллектуальной собственности и привлечения виновных к административной ответственности.

Saunin R.D. The Status of Public Administration in Sphere of Protection of the Right to Computer Programs

Solved administrative and legal status of public administration in protection of computer programs whose content is to determine the legal set of rights and duties set of special organs, which are within its competence, implement measures to detect, suppress violations of intellectual ownership and prosecution of administrative responsibility.

Форум